

LBRIS

We know
books

Ludmila Ulițkaia Scara lui Iakov

Traducere din rusă și note de
GABRIELA RUSSO

HUMANITAS
fiction

LBRIS

We know
books

Redactor: Luana Schidu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Lucrare executată la Artprint

LUDMILA ULITSKAYA
LESTNITSA YAKOVA

© 2015 by Ludmila Ulitskaya

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2018, 2022, pentru prezenta versiune în limba română

ISBN 978-606-097-122-1

Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

*...umbra prelungă a existenței
se zărește albastră dincolo de pagină,
precum cețurile viitoarei dimineți,
ca o înșiruire fără de sfârșit.*

Vladimir Nabokov

1. Cufărul de răchită (1975)	7
2. Ceasornicăria din strada Mariiinsko-Blagoveșcenskaia (1905–1907)	33
3. Din cufăr. Jurnalul lui Iakov Osețki (1910)	41
4. Cehov suspendat (1974)	58
5. Un nou proiect (1974)	64
6. Colegi de clasă (1955–1963)	70
7. Din cufăr. Jurnalul lui Iakov Osețki (1911)	81
8. Grădina cu mulțimi (1958–1974)	86
9. În vizită (1975–1976)	99
10. Fröbelicika (1907–1910)	107
11. Scrisoarea lui Mihail Kerns către sora lui, Marusia (1910)	111
12. Iurik, un băiat special. Yahooii și houyhnhnmii (1976–1981)	116
13. Anul de răscruce (1911)	135
14. Rude pe linie femeiască (1975–1980)	148
15. Un bărbat fără ifose (1981)	154
16. Căsătoria secretă (1911)	165
17. Din cufăr. Însemnările lui Iakov (1911)	172
18. Scrisorile Marusiei (decembrie 1911)	179
19. Clasa întâi. Unghiile. (1982)	182

20. Din cuțăr. Scrisorile lui Iakov Osețki – voluntar în armată cu termen redus (1911–1912) . . .	186
21. Un an fericit (1985)	190
22. Din cuțăr. Scrisori din Ural și către Ural (octombrie 1912 – mai 1913)	203
23. O nouă direcție (1976-1982)	233
24. Carmen (1985)	239
25. Ușa de diamant (1986)	245
26. Din cuțăr. Corespondența dintre Iakov și Maria (mai 1913 – ianuarie 1914)	250
27. Nora în America. Întâlnirea cu Vitia și Martha (1987)	269
28. Mâna stângă (1988 – 1989)	276
29. Nașterea lui Henrik (1916)	282
30. Plecări (1988-1989)	287
31. Cu luntrea către malul celălalt (1988-1991)	298
32. Din cuțăr. Scrisorile familiei (1916)	309
33. Kiev – Moscova (1917-1923)	330
34. Iurik în America (1991-2000)	335
35. Scrisori din Sudak. Maria către Iakov (iulie-august 1925)	366
36. <i>Lady Macbeth din județul Mțensk</i> (1999-2000)	380
37. Uzun-Sirt. Uzina de tractoare din Stalingrad (1925-1933)	389
38. Primul surghiun. Uzina de tractoare din Stalingrad (1931-1933)	398
39. Întoarcerea lui Iurik (ianuarie 2000)	409
40. Din cuțăr. Biisk. Scrisorile lui Iakov (1934-1937)	419
41. Războiul. Scrisori din cuțăr (1942 – 1943)	450
42. A cincea încercare (2000 – 2009)	464
43. Secrete de familie (1936 – 1937)	473
44. Variațiuni pe tema Scripcarului pe acoperiș (1992)	496
45. În anturajul lui Mihoels (1946-1948)	507

46. Întâlnire la Moscova (2003)	516
47. Teatrul umbrelor (2010)	526
48. Eliberarea (1955)	535
49. Nașterea unui nou Iakov (2011)	549
50. Arhive (2011)	556
Epilog	573
Arborele genealogic al familiei Osețki	576
Mulțumiri	579

CAPITOLUL 1
Cufărul de răchită
(1975)

Pruncul arăta minunat chiar din clipa venirii pe lume – cu o gropiță vizibilă în bărbie și cu căpșorul exact așa cum trebuia să fie: perișorul scurt ca al mamei, doar că mult mai deschis la culoare. Nora îl îndrăgise pe dată, deși până atunci avusese unele îndoieli. La treizeci și doi de ani ai ei socotea că învățase să iubească oamenii după meritele lor și nu așa, pur și simplu, fiindcă îi erau rude apropiate. Copilașul se arătase vrednic de o dragoste nemotivată – dormea bine, sugea conștiincios, își cerceta cu interes pumnișorii strânși. Nu prea era disciplinat: dormea fără întrerupere ba două ore, ba șase, se trezea, își țuguia buzele plescăind în gol, și Nora îl puneă imediat la sân. Nici ei nu-i plăcea disciplina, așa că vedea în asta o trăsătură comună.

Sânii i se transformaseră ca-n povești. Încă din vremea sarcinii i se umflaseră frumos, și, de unde până atunci, pe pieptul ca scândura i se vedeau ieșind în afară țepene doar sfârcurile, acum, când avea lapte din belșug, ei deveniseră niște păsări măiastre. Nora îi privea cu respect, simțind o plăcere ciudată în această transformare, deși era mai degrabă o neplăcere fizică – mereu în tensiune, o deranjau. Când însă alăpta, se lăsa pradă unei voluptăți suspecte, de altă natură... Trecuseră trei luni de când băiețelul se născuse și nu se mai numea acum „copilașul“, ci Iurik.

Fusese instalat în camera socotită până de curând ca fiind a mamei, dar rămasă a nimănui după ce Amalia Aleksandrovna se mutase definitiv la soțul Andrei Ivanovici, la Prioksko-Terrasnii, o rezervație naturală. Cu două săptămâni înainte să nască, Nora văruise camera în grabă, și Iurik fusese așezat acolo, în pătuțul alb, care făcea parte din recuzita actului doi din *Trei surori*. Acum

asta nu mai avea nici o importanță, numai că în stagiunea trecută, teatrul fusese zguduit de scandalul legat de interzicerea spectacolului. Nora era scenograf, Tenghiz Kuziani – regizor.

Când plecase cu avionul la Tbilisi, Tenghiz spusese că n-o să se mai întoarcă niciodată la Moscova. O sunase pe Nora după un an și-i comunicase că l-au invitat la Barnaul să pună în scenă *Fata fără zestre* și că se mai gândește dacă să accepte sau nu. La sfârșitul convorbirii îi propusese să lucreze cu el ca scenograf... Părea să nu știe că Nora născuse. Sau se făcea că nu știe? Lucru de mirare: nu cumva de data asta zvonistica din spatele culiselor dăduse greș? Lumea teatrului era o groapă de lături spurcată, unde viața privată era întoarsă pe toate părțile, orice amănunt nesemnificativ era făcut public și se răspândea cu repeziciune: cine pe cine iubea și nu mai iubește, cine cu cine se încurca în așternutul hotelurilor de provincie în timpul turneelor, cu cine a rămas însărcinată o anume actriță și a făcut avort.

Treaba asta n-o privea pe Nora – ea nu era un star. Totul fusese un fiasco mareț. Și-n plus, născuse copilul. Se întrebau în surdină cei din teatru cu cine-l făcuse? Nu știa nimeni de legătura ei de dragoste cu regizorul. Soțul ei nu era din lumea teatrului, ci din „public“, iar ea era o scenografă tânără, la început de carieră. Și, pare-se, la sfârșitul ei... Motive pentru care pleava din teatru nu-i acorda mare atenție – nici șușoteli pe la spate, nici schimb de priviri. Toate astea nu mai aveau nici o importanță – ea își dăduse demisia...

Iurik era treaz de la ora opt. Nora aștepta ca pe la nouă să vină sora medicală Taisia să-i facă injecția, dar era trecut de unsprezece și aceasta încă nu apăruse. Nora se duse la baie să spele. În prima clipă nu auzi soneria, apoi se repezi să deschidă. Taisia începu să turuie din prag... Nu era pur și simplu o soră medicală obișnuită de la cabinetul de pediatrie, ci un om dedicat misiunii sale: le educa pe mamele nechibzuite, le familiariza cu marele secret al creșterii copilului, și, în treacăt, era părtașă la înțelepciunea femeiască veche de secole, dădea sfaturi pentru viața de familie, era expertă în relația cu soacrele și cu alte rude ale soțului, incluzând aici și fostele soții. Bârfitoare veselă, colportoare

limbută, era convinsă că fără protecția ei – de altfel ocupația ei se numea „soră protectoare“ – toți pruncii ar fi crescut prost. Nu accepta alte metode de creștere a copiilor în afară de metodele ei. Numele doctorului Spock o descumpănea serios.

Dintre toate mămicile, cel mai mult le îndrăgea pe acelea de felul Norei – singure, aflate la prima naștere, lipsite de ajutor matern. Nora reprezenta idealul de mămică: slăbită după naștere, își cruța forțele ca să-și poată reveni și nu se împotriva științei pe care o stăpânea Taisia. În plus, avea experiența muncii în teatru, unde actorii, precum copiii mici, se certau și se invidiau, așa că se învățase să asculte orice fleac cu o atenție de fațadă, să tacă atunci când trebuia și să dea din cap îngăduitoare.

Acum stătea în picioare lângă Taisia, îi asculta trâncăneala și urmărea cum fulgii de zăpadă de pe firele de blană ale șubei se transformă în picături mici și alunecă în jos...

— Iartă-mă, am întârziat. Închipuie-ți, mă duc la Sivkovi. O știi pe Natașa Sivkova de la apartamentul cinsprezece? Olenka, fetița lor de opt luni, e o minune, o să-i fie nevastă micuțului tău. Acolo scandalul era în toi. Venise soacra de la Karaganda, avea pretenții, că n-are grijă de bărba-su, că nu vede de copil, că s-a îmbolnăvit fetița fiindcă n-o hrănește cum trebuie. Mă știi doar, am pus lucrurile la punct.

Taisia se duse la baie să-și spele mâinile, făcându-i observație din mers Norei:

— De câte ori ți-am zis să cumperi săpun pentru copii, praful de săpun nu-i bun de nimic. Crede-mă, doar nu te sfătuiesc de rău...

Era trecut puțin de douăsprezece. Iurik adormise, Nora nu voia să-l trezească. Îi propuse Taisiei să bea un ceai. „Soră protectoare“ se așeză în bucătărie pe locul stăpânei. Îi stătea bine acolo – avea capul mare și părul ondulat, strâns în coc și prins cu o spelcă – spațiul din jurul ei i se supunea respectuos, ceștile și farfuriile stăteau ordonate, având-o în centru, adunate ca oile lângă cioban. „Compoziție reușită“, observă mașinal Nora.

Puse pe masă cutia pe capacul căreia alerga un ren. Musafirii îi aduceau uneori dulciuri, dar Norei nu-i plăceau; ciocolata

dăruiță, strânsă grămadă „pentru orice eventualitate“, era acoperită cu o pojghiță albă.

Taisia, lăsând să-i cadă pe masă picăturile de apă, se întinse să aleagă o bomboană din cutia prețioasă și, rămânând cu mâna suspendată în aer, o întrebă pe neașteptate.

— Ești căsătorită pe bune, Nora?

„Îmi încredințezi secretele creșterii copilului și vrea să le afle pe ale mele, la schimb cu săpunul pentru copii...“, își zise Nora. Tenghiz o învățase cum să prindă sensul dialogului, urzeala lui ascunsă.

— Căsătorită.

Nu trebuia să adauge nimic, putea să strice totul, dialogul trebuia să curgă de la sine, s-o lase pe ea să pună întrebări...

— De mult timp?

— De paisprezece ani, din timpul școlii.

Pauză. Totul decurgea perfect.

— De fiecare dată când vin, te găsesc singură... el nu te ajută, la consultație vii singură...

Nora se gândi o clipă: să-i spună că e căpitan de cursă lungă? Că-și satisface stagiul militar?

— Vine din când în când. Stă cu maică-sa. E un om deosebit, foarte talentat, e matematician, iar în problemele vieții e aproape ca Iurik, spuse adevărul Nora. O zecime din el.

— Ah, se însufleți Taisia, știu un caz asemănător!

Cu urechea la pândă, Nora auzi ceva mișcare și se duse la băiat. El se trezise și se uita la maică-sa parcă mirat. În spatele ei se afla Taisia, pe ea o privea țintă Iurik.

— Ne-am trezit, Iurocika? își revărsă mămoasă cuvintele Taisia.

Nora îl luă din pat. El își întoarse capul spre sora medicală parcă așteptând ceva.

Nora nu avea masă de înfășat. Există un birou cu o placă rabatabilă, pe care Iurik încăpea cu greu. Nora nu-l înfășa în scutece. Îi cususeră la atelierul de croitorie al teatrului două salopete copiate de croitorese după un model din străinătate. Taisia zise ceva bombănind despre chiloțerii capitaliști cu dublură de cau-

luc, în care fașa udă mirosea a putregai, sărută poponeața băiatului, ceru să-i întindă un cearșaf curat pe divan și se apucă să pregătească vaccinul...

Amestecă un praf cu altul, adăugă lichidul în seringă și înțepă tușul cu acul. Copilul se strâmbă, dădu să țipe, dar se răzgândi. Se uită la maică-sa și zâmbi.

„Băiețel deștept, înțelege tot“, își zise entuziasmată Nora.

Taisia se duse la bucătărie să arunce vata și începu să țipe din prag:

— Apa! Nora! A inundat! E potop!

Apa se revărsase din cada prea plină, inundase coridorul și acum se prelingea în bucătărie. Puseră băiatul în pătuț, erau grăbite și cam nervoase, și Iurik începu să plângă. Nora închise robinetul, aruncă prosoapele pe podea și se apucă să strângă apa. Taisia o ajuta cu îndemănare. Printre țipetele copilului abandonat în pat se auzi telefonul.

„I-am inundat pe vecini“, își zise Nora și alergă la telefon să-i anunțe că strânge apa.

Nu erau vecinii. Era tatăl Norei, Henrik Iakovlevici.

„La momentul nepotrivit, ca întotdeauna...“, apucă să se gândească Nora. Iurik urla supărat, plângea atât de tare pentru prima oară, și apa care îi inunda pe vecini...

— La mine e potop de apă, tată, te sun mai încolo.

— Mama s-a prăpădit, Nora, rosti el cuvintele rar și solemn. Azi-noapte... acasă...

Și adăugă cu glas normal:

— Vino repede, nu știu ce să fac...

Nora, desculță, azvârli cârpa pe podea: la momentul nepotrivit ca întotdeauna, de ce rudele ei aleg momentul nepotrivit chiar și pentru moarte?

Taisia își dădu seama imediat:

— Cine?

— Bunica.

— Câți ani avea?

— Peste optzeci, cred. Și-a ascuns vârsta toată viața, o făcea pe tinerica, și-a schimbat buletinul... Pot să plec pentru câteva ore?

— Du-te, du-te. Rămân eu.

Nora își spală mâinile imediat, chiar era o prostie, fiindcă și le spălase de nu știa câte ori, și se duse agitată să-i dea piept băiatului. Supărat rău, Iurik mai întâi îndepărtă sfârcul, apoi Nora i-l trecu pe buze, el îl prinse și începu să sugă împăcat.

Între timp, Taisia își scosese fusta și bluza, și acum aduna apa într-o găleată și o răsturna în vasul closetului, făcând totul cu multă pricepere. Chiloții roz, furoul alb și scurt și șuvițele groase de păr, scăpate din cocul desfăcut, i se vedeau strălucind din când în când, și Norei îi scăpă un zâmbet văzând cât de îndemânatice, frumoase și exacte îi erau mișcărilor...

— Nu știi cât o să dureze... Te sun. Stă aproape, pe Povarskaia.

— Du-te, o să amân două vizite. Dar lasă lucrurile să se așeze, orice ar fi, ține-ți firea. O treabă ca asta...

„Ei poftim, își zise Nora, nu mă așteptam de la ea, ce om, s-a schimbat cu o sută optzeci de grade... Extraordinară femeie...”

După zece minute Nora alerga pe bulevard, întorcea pe Nikitskie Vorota și după încă douăzeci de minute apăsa zdravăn soneria sub care atârna plăcuța de metal cu numele Osetki. Celelalte șapte nume de familie erau scrise pe o singură bucată de carton...

Cu muștiucul morfolit al țigării stinse ținut în colțul gurii, tatăl o îmbrățișă cu mâinile parcă lipsite de vlagă și izbucni în plâns. Apoi se răzgândi, încetă să plângă și zise:

— L-am sunat pe Neumann să-i comunic că a murit mama, și, închipuie-ți, murise și el! A venit doctorița de la Salvare, mi-a dat certificatul de constatare a decesului, și acum trebuie mers pentru nu știi ce hârtie la policlinică și trebuie hotărât unde o îngropăm. Mama zicea cândva că-i e indiferent unde, numai nu lângă tata...

Toate astea i le spuse mergând pe coridorul lung în urma Norei. În pragul unei uși se ivi grasul de Kolokolțev, vecinul și dușmanul bunicii, pe o alta ieși sfrijita de Raisa, iar pe coridor îi întâmpină tușa Katia-Prima locatară. Chiar așa își spunea: mama ei fusese servitoare și locuia în apartament de când se construise

casa. Katia se născuse în camera de lângă bucătărie, știa totul despre toți și continua să scrie denunțuri agramate, cu care vecinii erau la curent. De altminteri, era atât de proastă, încât îi avertiza: băgați de seamă, vă torn pe toți!

În camera plină de praf miroseoa a fum de țigară – tatăl fumase – și mult mai mult a apă de colonie, pe care bunica o pulverizase toată viața în jurul ei. Metoda ținea loc de curățenie. Zăcea acum întinsă pe divanul lucrat grosolan, într-o cămașă de noapte albă, cu mici cârpituri la guler, era mică, avea capul cu expresia trufașă înclinat spre spate, și ochii închiși pe jumătate. Maxilarul puțin lăsat în jos, gura întredeschisă, și pe față umbra unui zâmbet...

Norei i se tăie răsuflarea de milă. Într-o clipă își dădu seama cât de sărăcăcios și demn trăise bunica. Traiul mizerabil se datora ideologiei. Ferestre goale. În vederile ei, perdelele erau ceva mic-burghez. Cele două uși din apartamentul cu un șir lung de odăi în trecut erau garnisite – sau mai degrabă baricadate – una cu un bufet, a doua cu o bibliotecă. Nu era mai puțin praf decât cărți. Când era mică, Nora făcea alergie când înnopta acolo – în anii aceia când o striga Murlika pe bunica Marusia și o diviniza cu toată pasiunea de care era în stare un copil. Știa toate cărțile fără excepție. Le citise pe toate, și încă bine. Se războia și acum cu ignoranța apelând la cultura adânc înrădăcinată, toată provenită din aceste două sute de cărți strânse la un loc, ca o insulă nelocuită, pline de însemnări scrise mărunț pe margini cu creionul. De la Biblie la Freud. Da, o insulă nelocuită. Și totuși plină de locuitori – aici pășteau cete întregi de ploșnițe. O mâncau pe Nora în copilărie, dar bunica nu le observa. Sau ele pe ea?

La uși atârnav resturi de perdeluțe care nu știuseră neam de neamul lor nici ce-i spălatul, nici curățatul. Mai era lampa chioară a lui Ilici, la care bunica se uita cu admirație și spaimă. Da, îi cunoscuse pe Krupskaja și pe Lunacearski, își însușise cultura – povestea ceva despre cum înființase un studio de teatru pentru oamenii fără căpătâi... O lume ciudată – în ea locuiau în bună înțelegere, fără să se certe, Karl Marx și Sigmund Freud, Stanislavski și Evreinov, Andrei Belii și Nikolai Ostrovski, Rahmaninov

și Grieg, Ibsen și Cehov! Și, bineînțeles, Hamsun, preferatul ei. Un ziarist muritor de foame, care avea halucinații din cauza asta, până în momentul când i-a venit în minte o idee nebunească: n-ar trebui cumva să muncească? Și s-a angajat mus pe un vapor...

Pe bunică o interesaseră mai întâi dansurile ezoterice, apoi pedologia hulită și apoi uitată, iar în ultimii ani își zicea „eseistă”. Avea preocupări intelectuale... Atât de îndepărtate de viața de azi, pe cât e de îndepărtată perioada jurasică... Toate gândurile astea o invadară pe Nora, îmbrăcată încă în scurtă, stând în fața bunicii plecate din viață pentru totdeauna.

Cât de multe lucruri promise de la ea! În timp ce bunica cânta la pian, Nora reușea să „creeze atmosfera”... Desenase chiar aici, pe colțul mesei, un cal albastru... Și cât de tare se entuziasmasă bunica fiindcă își amintise de *Călărețul albastru* al lui Kandinski... Se duceau la muzeul Pușkin... la teatru... Ce mult o iubea Nora pe atunci... și cât de cumplit o dezamăgise bunica pe urmă, iar ea nu făcuse decât s-o trateze cu răceală, lăsând-o în plata domnului. Bunica nu-i avea la inimă pe burghezi, nu-i înghițea pe burtă-verde, zicea despre sine că este „o bolșevică fără partid”... Acum opt ani se certaseră groaznic din motive politice... Ce tâmpenie... Ce nebulie...

Nora mută împreună cu tatăl ei trupul țepăn pe masa desfăcută. Era ușor ca fulgul. Tatăl se duse la bucătărie să fumeze, și ea luă un foarfece ca să taie cămașa de noapte uzată, care i se destrămă în mână. Apoi turnă în lighean apă rece și se apucă să spele corpul plat ca scândura, minunându-se cât de mult semăna cu al ei: picioare lungi și subțiri, tălpi scobite, degete lungi, înțepenite, cu unghiile netăiate de multă vreme, săni mici cu sfărcuri roz, gât lung și bărbie îngustă. Corpul arăta mai tânăr decât fața, avea pielea albă, fără pic de păr... Tatăl fuma în bucătăria mare, ticsită cu mese îngrămădite una într-alta după numărul familiilor din locuința comună, și ieșea din când în când pe coridor, la telefonul vechi, să anunțe rudele... Nora îi auzea vocea tragică cu care rostea unul și același text: mama a murit azi noapte, urmează să vă comunic când e înmormântarea...

După ce spală corpul și-l șterse cu un cearșaf rupt, Nora simți un șuvoi cald curgându-i pe pânțele. Păru să se dezmeticească: cum putuse să uite de Iurik? Laptele lui curgea degeaba. Vru să se așeze pe divan, dar zări pata rămasă pe cearșaf, ultimele zemuri și scursuri solide din trupul mort. Smulse cearșaful, îl făcu ghemotoc și-l aruncă într-un colț. Găsi un alt loc unde să stea, un fotoliu aflat lângă fereastră, unde bunica obișnuia să citească aceleași cărți din bibliotecă, fiindcă, din câte își amintea Nora, altele în plus nu apăruseră. Își puse dedesubtul pieptului cana mare, cu toarta spartă – o știa din copilărie – și își mulse repede sânul, laptele umplând cana aproape până sus. Îl turnă în lighean – nici prin cap nu-i trecea să ducă acasă cele trei sute de grame... Își șterse pieptul cu tricoul, fiindcă toate lucrurile din cameră i se păreau atinse de moarte, chiar și cana, care nu avea nici o vină.

Se îmbracă, ieși pe coridor, își văzu tatăl fumând iar în bucătărie, îmbrăcat în palton, cu căciula turtită ca o plăcintă. Sosise de la policlinica aflată nu departe, pe Arbat, obținuse certificatul de deces.

— Nu pot prinde la telefon crematoriul, e tot timpul ocupat. Vreau mai repede să se... – și făcu o mișcare rotundă cu mâna, destul de vagă, însemnând că vrea să se termine cât mai repede cu toate astea. Și sună iar la telefon de mai multe ori, nu se știe unde.

Apoi Nora formă numărul ei de acasă. Taisia răspunse imediat:

— Nu fi îngrijorată, Norocika. Am sunat la mine acasă, Seriojka se descurcă singur, pot să rămân până seara... Doarme, Iurik doarme.

Nora se vârî în colțul din spatele bufetului, unde se afla garderoba: toate lucrurile bunicii atârnav pe trei cuiere. Vai, ce sărăcie umilă: paltonul cu gulerul de blană încolăcit ca un covrig, jerpelit rău de tot, costumul albastru cusut dintr-unul bărbătesc vechi, cele două bluze – Nora își amintea fiecare cărpă din copilărie. Judecând după model, erau de la sfârșitul anilor douăzeci... Nora alese bluza mai puțin uzată. Din rămășițele costumului puteai studia istoria lui... Pe mâneci se păstrase urma unui desen decorativ pseudoegiptean.